БІЗДІҢ БҰЛ ДҮНИЕДЕ
БІР ҒАНА ОТАНЫМЫЗ БАР,
ОЛ ТӘУЕЛСІЗ -
ҚАЗАҚСТАН!

21.12.2011

Тақырыбы:
§13 Қыпшақ хандығы
(XI-XIII ғасырдың басы)

Сабақтың мақсаты:

- Білімділік: Оқушыларды отандық тарихтың Қыпшақ хандығы дәуірімен таныстыру,даму ерекшеліктеріне және маңызын ашып көрсету.
- Дамытушылық: Қыпшақ хандығындағы қазақ халқының қалыптасуындағы орнын айқындау.
- Тәрбиелік: Оқушылардың Қазақстан тарихындағы Қыпшақ хандығы туралы біліміне тәрбиелік сипат беру.

Сабақтың кезеңдері:

1. Ұйымдастыру кезеңі

2. Үй тапсырмасын сұрау

3. Жаңа сабақты түсіндіру

4. Сабақты бекіту "Сөзжұмбақ"

5. Үйге тапсырма беру

6. Оқушыларды бағалау. (Бассерман әдісі арқылы)

§12 Қарақытайлар (1125-1212) сұрақтар:

- Қарақытайлардың Қазақстан жеріне келу себебі неде ?(Жетісуға)
- Қарақытайлардың қоғамдық құрылысының ерекшелігі?
- Қарақытайлар алым-салық жинау жүйесін қалай жүргізді?
- Қарақытай мемлекеті өзінің сыртқы саясатында қандай бағыт ұстанды?

Жаңа сабақты түсіндіру

§13 Қыпшақ хандығы (XI-XIII ғғ басында)

Жоспары

1. Қыпшақтардың қоныстанған жерлері және этникалық құрамы
2. Қыпшақтардың қоғамдық құрылысы
3. Қыпшақ хандығының саяси жағдайы
4. Қыпшақтардың шаруашылығы

1.Қыпшақтардың қоныстанған жерлері және этникалық құрамы

- Қыпшақ хандығы XI ғ құрылды .
- Алтайдан Еділге дейінгі аралықты "Қыпшақтар даласы" (Дешті Қыпшақ) деп атаған.
- Жалпы қыпшақтардың этникалық құрамы екі бөліктен тұрады

Жалпы қыпшақтардың этникалық құрамы екі бөліктен тұрады

- **Батыс бірлестігі**

11 тайпадан тұрады:

елбөрілі, тоқсоба,

йетиобa, дурут

- **Шығыс бірлестік**

16 тайпадан тұрады:

8 негізгі , 8 ұсақ тайпалық бөлімшелер.

Ең беделдісі бөрілер болған.

Қыпшақ хандары осы тайпадан шығып отырған.

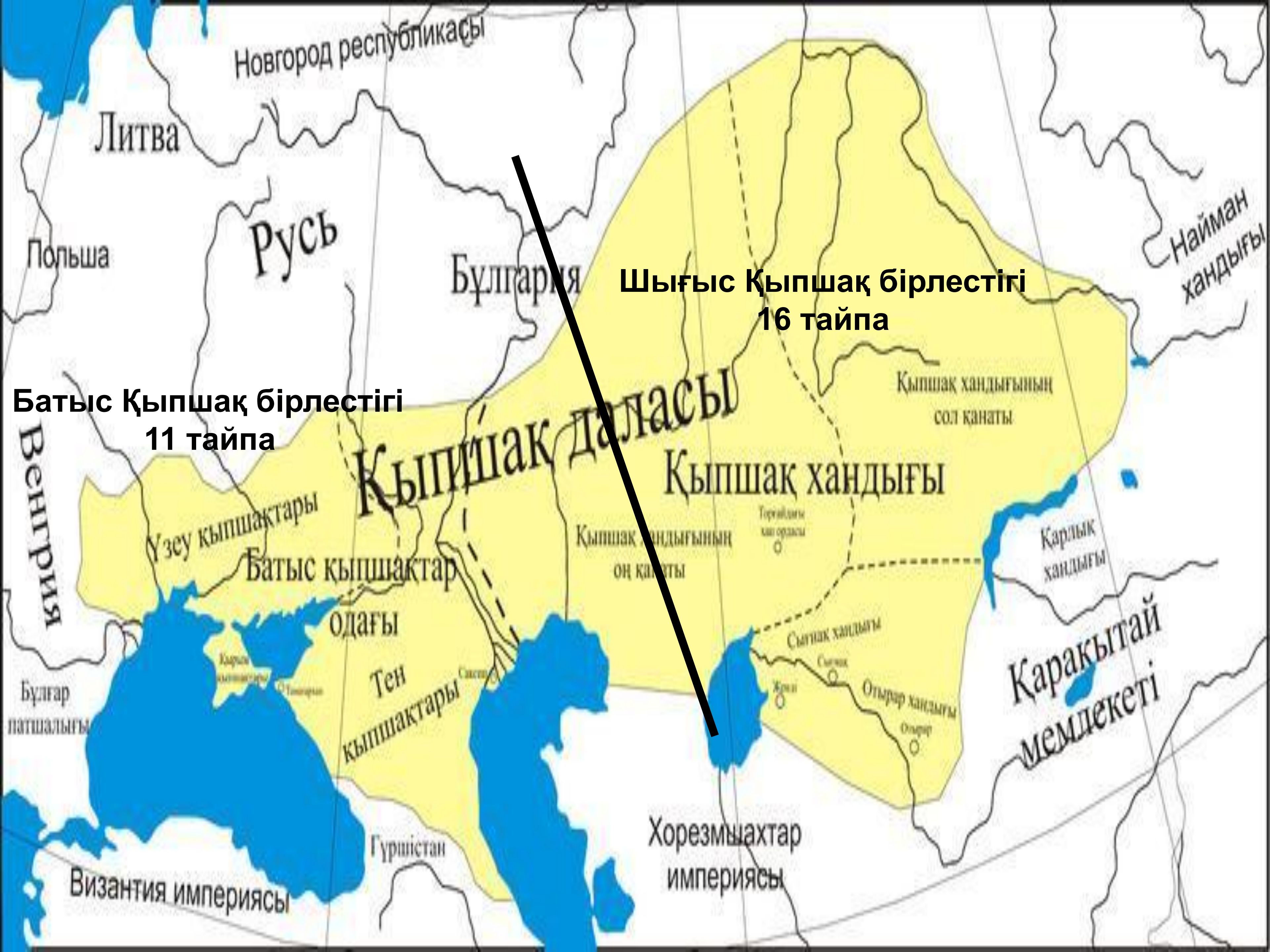

Шығыс Қыпшақ бірлестігі
16 тайпа
Батыс Қыпшақ бірлестігі
11 тайпа
Новгород республикасы
Литва
Польша
Русь
Бұлгария
Найман хандығы
Венгрия
Қыпшақ даласы
Қыпшақ хандығының сол қанаты
Қыпшақ хандығы
Үзеу қыпшақтары
Батыс қыпшақтар одағы
Қыпшақ хандығының оң қанаты
Қарлық хандығы
Тең қыпшақтары
Сығнақ хандығы
Отырар хандығы
Қарақытай мемлекеті
Бұлғар патшалығы
Гүржістан
Византия империясы
Хорезмшахтар империясы

Қыпшақ бірлестігіндегі түрік тілдес тайпалар:

- **Қимақ**
- **Оғыз**
- **Құман**
- **Ежелгі башқұрт**

- **XIIғ бастап Арал маңындағы**
- **Қаңлылар**
- **Қарлұқтар**
- **Жіліктер қосылған.**

Еуропа саяхатшысы Плано Карпинидің “қаңлылар қыпшақша сөйлейді екен” дегені толық дәлелдейді.

Қыпшақ халқының қалыптасуы

Дешті Қыпшақта (Қыпшақтар даласында) қыпшақ халқының қалыптасуы заңды құбылыс еді.Бірақ монғол шапқыншылығы бұған үлкен нұқсан келтірді. Сөйтіп Қазақстанда бірыңғай халық болып қалыптасу құбылысы XV ғ дейін кешеуілдеді.

2. Қыпшақтардың қоғамдық құрылысы

Қытай тарихшысы *Жүзжани* бөрілерді хан әулиетінің тайпасы деп атаған.

Хандық биліктің орталығын "орда" деп атаған.

Әскери басқару жүйесі бойынша оң және сол қанат болып бөлінді.

Әскери басқару жүйесі екіге бөлінген

- **Оң қанаттың** күші және беделі басым орталығы Жайық өзені бойындағы **Сарайшық** қаласы
- **Сол қанаттың** орталығы Сырдария өзені бойындағы **Сығанақ** қаласы

Екі қанатқа бөлу билікті мызғытпай ұстап отыру үшін жасалған еді.

Ақсүйек-шонжарларға

Хан ⟶ Ханның туыстары ⟶ тархандар ⟶

⟶ басқақтар ⟶ бектер ⟶ байлар ⟶

⟶ ру-тайпа көсемдері

Құлды *“яланкуг”* **деп атаған**

Қыпшақтардың бөгде аттары:
Орыс деректерінде: «Половцы» (далалықтар)
Венгр деректерінде: «Кундар» «командар»

3. Қыпшақ хандығының саяси жағдайы

Қыпшақтар Хорезм елімен қатынасты жақсартуға тырысады.

Хорезм билеушілері Текеш пен ІІ Мұхаммед қыпшақ ханы Қадыр Букехан мен оның жиені Алып-Деректің арасындағы билік үшін таласты пайдаланып,Сығанақ қаласын басып алуды ойластырады. Текеш Отырарды билеп отырған Алып-Деректің әскерін өз жағына шығарып, қаланы жаулап алды.

Билік үшін бәсеке тек монғолдар екі елді де жаулап алғаннан кейін ғана біржола тынады.

4. Қыпшақтардың шаруашылығы

- Мал шаруашылығы (төрт түлік)
- Тұрмыстық кәсіп (қолөнер . зергерлік)
- Аң аулау шаруашылығы
- Егін шаруашылығы

Оқулықпен
жұмыс

Тарихи диктант

- 1.Қыпшақтардың ... VII-VIII ғғ қалыптаса бастаған.
- 2. Қыпшақтардың батыс бірлестігі ... тайпадан тұрады.
- 3.Хандық биліктің орталығы ... деп аталады.
- 4.Күші және беделі басым оң қанаттың ордасы Жайық өзені бойындағы ... қаласының орнында болса,ал сол қанаттың орталығы Сырдария бойындағы ... Қаласында орналасты.
- 5.Орыс деректерінде қыпшақтарды ... деп,ал венгрлер ... деп атаған.
- 6.Қыпшақтар негізінен ... шаруашылығымен айналысты.

Жаңа сабақты бекіту:

Сөзжұмбақ шешу “Қыпшақ”

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

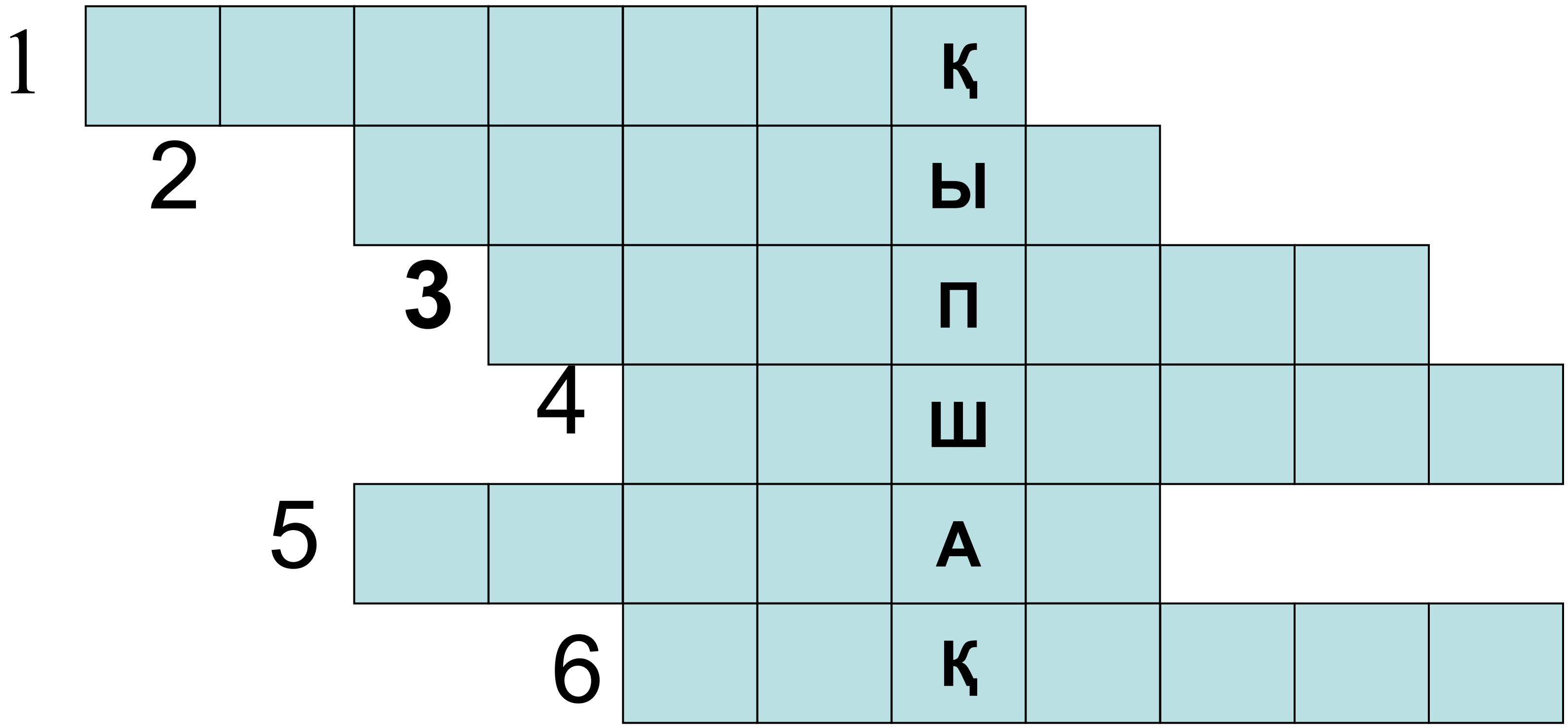

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	Қ				
2							Ы				
3							П				
4							Ш				
5							А				
6							Қ				

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	**Қ**				
2			Қ	А	С	Қ	**Ы**	Р			
3							**П**				
4							**Ш**				
5							**А**				
6							**Қ**				

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	**Қ**				
2			Қ	А	С	Қ	**Ы**	Р			
3				К	А	Р	**П**	И	Н	И	
4							**Ш**				
5							**А**				
6							**Қ**				

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	**Қ**				
2			Қ	А	С	Қ	**Ы**	Р			
3				К	А	Р	**П**	И	Н	И	
4					Қ	А	**Ш**	Қ	А	Р	И
5							**А**				
6							**Қ**				

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	**Қ**				
		2	Қ	А	С	Қ	**Ы**	Р			
			3	К	А	Р	**П**	И	Н	И	
				4	Қ	А	**Ш**	Қ	А	Р	И
		5	Қ	Ы	П	Ш	**А**	Қ			
				6			**Қ**				

“Қыпшақ” сөзжұмбағы

1	С	Ы	Ғ	А	Н	А	**Қ**				
		2	Қ	А	С	Қ	**Ы**	Р			
			3	К	А	Р	**П**	И	Н	И	
				4	Қ	А	**Ш**	Қ	А	Р	И
		5	Қ	Ы	П	Ш	**А**	Қ			
				6	Т	О	**Қ**	С	О	Б	А

Үйге тапсырма: §13 оқып келу

ВЕНН диаграммасын толтыру

Қарақытайлар мен Қыпшақтардың ерекшеліктері мен ұқсастығын тауып дәптерге жазыңыз.

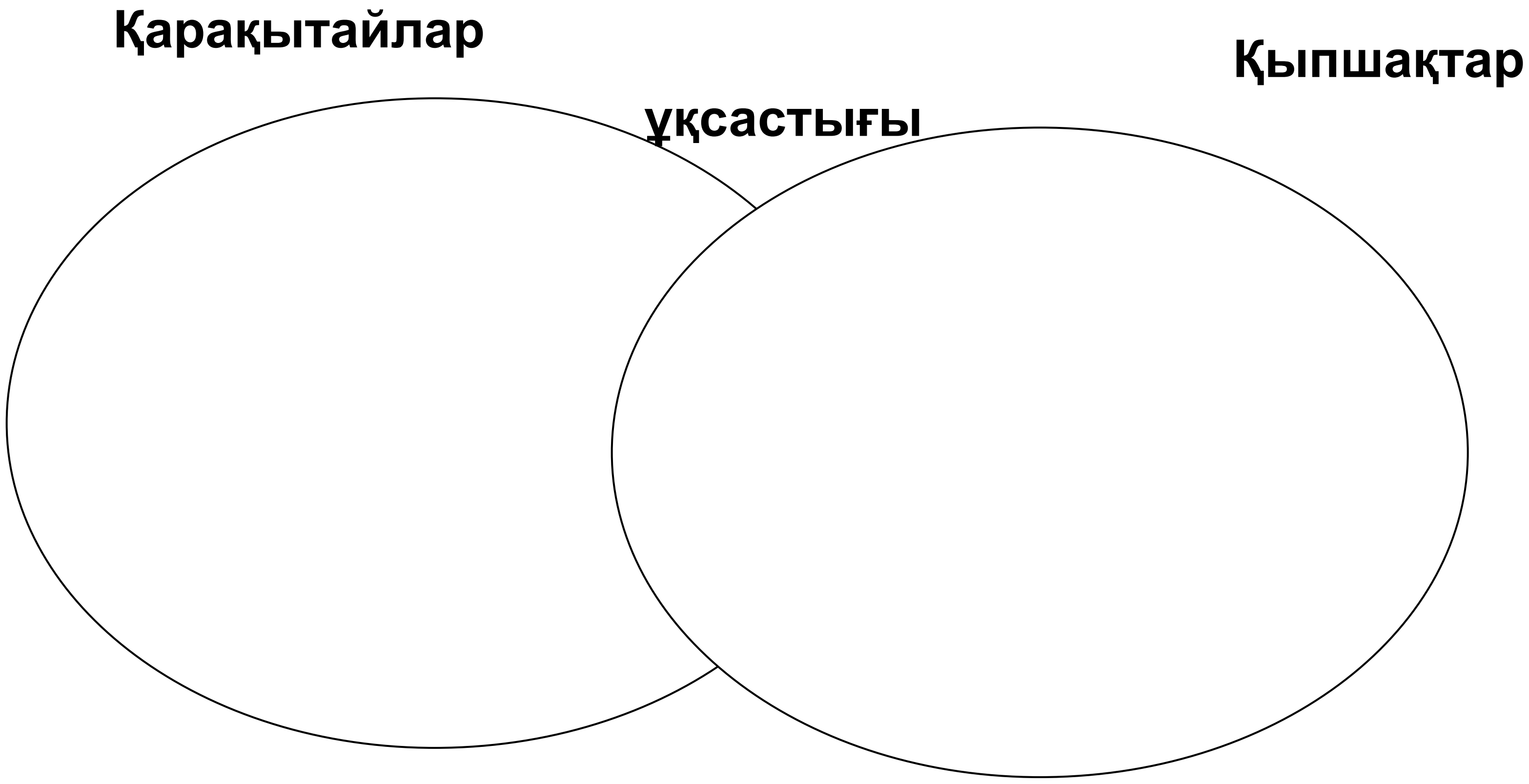

Назар қойып тыңдағандарыңызға рахмет!